

УДК 339.5:633.11(477)

*І.Ю. САЛЬКОВА, кандидат економічних наук, доцент
Вінницький національний аграрний університет*

Україна в міжнародній торгівлі пшеницею

Постановка проблеми. Стратегічним напрямом розвитку будь-якої країни світу є міжнародна торгівля. Експортна діяльність забезпечує надходження коштів до країни, а імпорт – потреби її мешканців. Найважливішими товарами для кожної держави є продукти харчування, а саме сільськогосподарська сировина, адже вони дають змогу забезпечити базові потреби населення. Зокрема, аналіз світового ринку зерна та тенденцій розвитку вітчизняної зернової галузі дає підстави стверджувати, що Україна поступово зміцнює свої позиції на світовому ринку, що є одним з основних вітчизняних експортних товарів. Відтак дослідження міжнародної торгівлі пшеницею набуває особливої актуальності

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку міжнародної торгівлі зерном та експортних відносин на світовому ринку завжди були у центрі економічних досліджень. Фундаментальні питання, пов'язані з даною проблематикою, розглядалися у працях багатьох учених, зокрема: Н. Голомші [1], В. Губенка [2], І. Камінського [3], С. Кваші [4], О. Кищенко [5], І. Кузнецової [7], Ю. Воскобійника [8] та ін. Проте сучасний стан світового ринку пшениці характеризується недосконалістю й циклічністю, а тому питання розвитку міжнародної торгівлі пшеницею та ролі в ній України потребують подальшого дослідження.

Мета статті – дослідження ролі України у міжнародній торгівлі пшеницею і перспектив інтеграції українських виробників зерна на світовому ринку.

Виклад основних результатів дослідження. В сучасних умовах посилення глобалізації світогосподарських зв'язків, екологічних колапсів, продовольчої кризи та зростання чисельності населення на планеті першочерговим завданням кожної країни є забезпечення власного населення сільськогосподарською продукцією. Розвинуті країни світу за рахунок запровадження досягнень аграрних наук і технічного оснащення сільського господарства повною мірою забезпечують себе продуктами харчування, винятком є лише ті, в яких несприятливі агрокліматичні умови для рослинництва й обмеженість посівних площ.

Упродовж останніх років в Україні були одержані порівняно високі врожаї зернових культур. Це є свідченням того, що на шляху надзвичайно складних процесів ринкових перетворень у сільському господарстві держави визначилися певні позитивні зрушення. Україна займає активну позицію на зерновому ринку та є повноцінним партнером у світовому поділі праці щодо забезпечення населення планети продовольством.

У 2008 і 2011 роках було вироблено рекордну кількість пшениці за останнє десятиліття, а врожайність досягла рекордного рівня (близько 36,7 та 34,9 ц/га відповідно) початку 90-х років (рис. 1). За 2009–2010 МР врожайність, а відповідно й валовий збір пшениці були дещо нижчими за показники 2008 року, що спричинено дією ряду факторів, насамперед, несприятливими погодними умовами. У 2012 році Україна зібрала третій за обсягом урожай за роки незалежності, що становив 46,2 млн т [7].

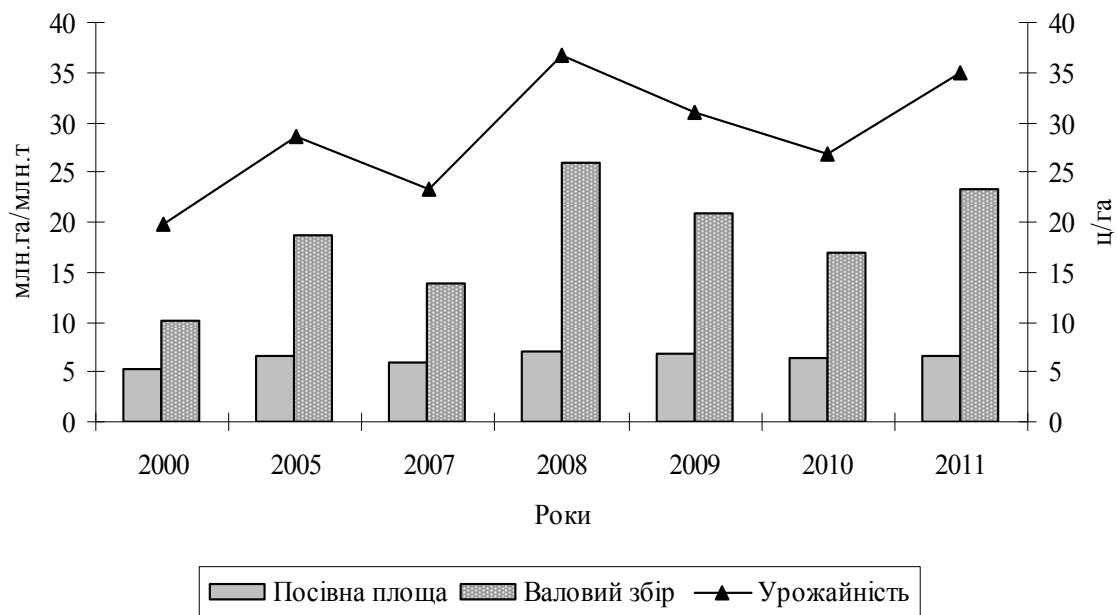

Рис. 1. Динаміка виробництва пшениці в Україні

Джерело: За даними Держслужби статистики України [7].

На відміну від динаміки показників урожайності та посівних площ, кількісні показники виробництва продукції дають змогу об'єктивно оцінити перспективи розвитку галузі, спроможність формування резервів і пропозиції виробників. Порівняння мінімального збільшення посівних площ із значним підвищенням кількості зібраного врожаю пшениці показує, що результати діяльності вітчизняних товаровиробників у сфері зернового виробництва дедалі поліпшуються.

На показниках кількості зібраного врожаю ґрунтуються висновки щодо підвищення рівня формування пропозиції на міжнародному ринку пшениці, що є стратегічним продуктом для України й становить основу продовольчої безпеки держави та експортного потенціалу. Найбільшими регіонами з вирощування пшениці є Дніпропетровська (487 тис. га), Запорізька (486 тис. га), Одеська (473 тис. га), Херсонська (445 тис. га) області. Незважаючи на високу врожайність останніх років, не відбулося зростання внутрішнього споживання пшениці. Внутрішній ринок насичений зерном. Річні норми споживання продуктів переробки зерна (більшість з яких належать пшениці) становлять 111 кг на душу населення, що на 10% перевищує її раціональні показники. Індекси зростання цін на продукти – найнижчі у

продовольчій групі товарів, що є позитивом такого виробництва [7].

Наявний економічний та агропромисловий потенціал дають змогу вітчизняним підприємствам не тільки насичувати внутрішній ринок, але й брати активну участь у міжнародній торгівлі. Так, експорт зерна у 2011/12 МР році оцінюється у 8,5 млн т, загальна пропозиція зерна на внутрішньому ринку перевищувала 24 млн т. При цьому для задоволення внутрішніх потреб необхідно близько 11,2 млн т, у тому числі продовольче споживання – понад 5,6 млн т, насіннєвий фонд – 1,6 млн т, потреби тваринництва – 3,4, нехарчової переробки – до 0,3 млн т [12].

Загальносвітовою тенденцією є постійне зростання потреб у пшениці. У 2009 році обсяг експортно-імпортних операцій становив 135342 тис. т, для порівняння, у липні 2013-го – 148170 тис. т, а серпневий прогноз 2013 року зріс майже на 3 млн т і становить 151870 тис. т [11].

Беззаперечним лідером за експортом пшениці є США. У 2010 році країна реалізувала максимальний обсяг пшениці – 36046 тис. т, що становить 26,88 % світового обсягу. Тоді як в Україні у 2010 році були зафіксовані найнижчі показники експорту пшениці – 4302 тис. т, Росії – 3983 тис. т,

Казахстані – 5519 тис. т. Однак у 2011 році ситуація поліпшилася, а за прогнозами 2013 року експорт пшениці з України перевершить показник 2009 року. Також сильними гравцями на міжнародному ринку пшениці є ЄС, Канада й Австралія, яка

останніми роками суттєво наростила власні обсяги експорту. Росія з показником 17000 тис. т закриває п'ятірку експортерів-лідерів, а Україні за прогнозами 2013 року належить шосте місце (6,58% від загального обсягу експортно-імпортних операцій) (рис. 2).

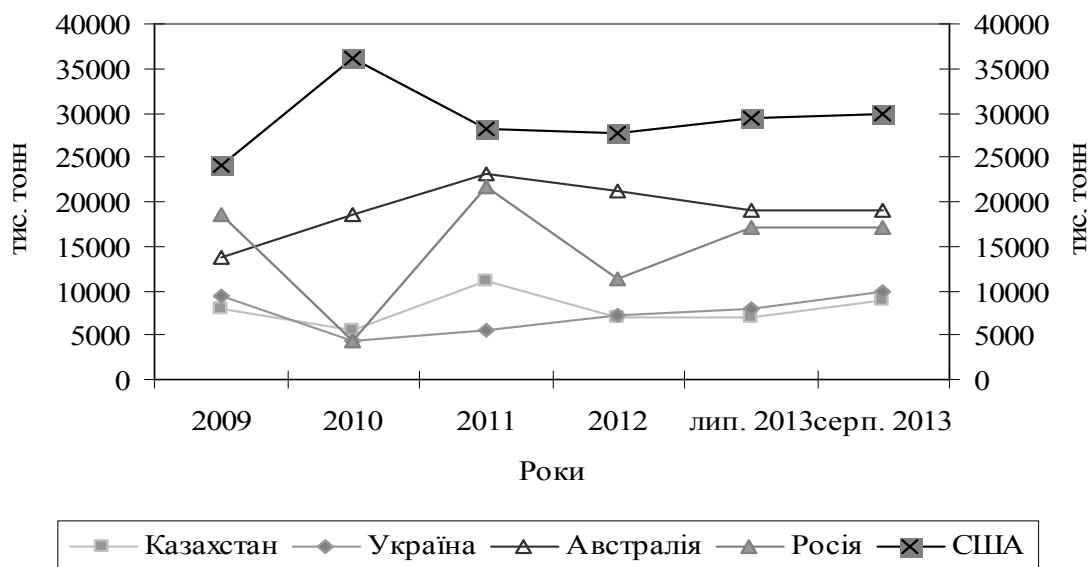

Рис. 2. Динаміка обсягів експорту пшениці основними світовими виробниками у 2009–2013 роках

Джерело: За даними United States Department of Agriculture [12].

Найбільшим світовим споживачем пшениці з 2009 року був Єгипет, який щорічно імпортував від 8300 до 11650 тис. т, та за прогнозами 2013 року Китай уперше випередить його за обсягами імпорту, які у 2012 році зросли майже втричі (з 2960 до 8500 тис. т). Іран є найбільш нестабільним за динамікою обсягів споживання, у 2010 році вони скоротилися в 10 разів (із 3650 до 350 тис. т), а в 2012 році сягнули свого максимуму – 5 400 тис. т.

До потужних країн-експортерів пшениці належать також Аргентина, Уругвай, Індія й Туреччина. Однак країн-імпортерів пшениці відчутно більше, серед яких 25 країн із обсягом 101 905 тис.т (67,31%). Найбільшими з них є Єгипет, Китай, Бразилія, Індонезія, Японія та Алжир, а їхня географія в основному зосереджена серед країн, що тяжіють до екватору, усіх африканських країн та Азії, крім Росії й Казахстану. Основними експортерами є держави помірного кліматичного поясу, які мають значні площі, та ЄС [12].

Незважаючи на те, що Україна нині входить до десятки країн – найпотужніших трейдерів у зерновому сегменті, найбільшою проблемою збуту її зерна є наявність численних посередницьких компаній, які перехоплюють основну частину прибутку від експорту. Найбільшими експортерами зернових із України залишаються представництва міжнародних трейдерів (ПП «Серна», ТОВ «Луї Дрейфуз Комодітіз Україна ЛТД», ДП «Сантрейд», ООО «Кернел Трейд», ООО «Альфред С. Топфер Україна» та ін.), а серед компаній із вітчизняним капіталом – «Агроекспорт» і «Адора». Із 600 компаній, які експортують зернові, на частку найбільших припадає близько 60–70% відвантаженого зерна. Загальна кількість експортерів практично не змінюється з роками, більшість із них знаходяться в Київській, Одеській, Миколаївській та Херсонській областях.

Пшениця, як і будь-який інший товар, перш ніж потрапити до кінцевого споживача, на своєму шляху проходить низку трансформацій та етапів, на яких її початкова вартість збільшується за рахунок додат-

кових витрат, а також маржі продавця й посередника. Негативним явищем, що перешкоджає розвитку ринку пшениці та світогосподарських зв'язків, є те, що виробник зерна як початок ланцюга постачання товару може реалізовувати свою продукцію на світовому ринку.

Висновки. Україна останніми роками значно посилила свої позиції у міжнародній торгівлі пшеницею. Потенціал країни як потужного експортера сільськогосподарської продукції, безперечно, колосальний. Крім забезпечення власного населення достатньою кількістю високоякісної продукції харчування, наша земля здатна прогодувати ще не одну країну. Однак для забезпечення

такого результату необхідна правильна побудова взаємозв'язків держави з аграрними товаровиробниками та прийнятна система ціноутворення для всіх учасників ринку.

Для подальшого розвитку міжнародної торгівлі зерном необхідне державне втручання, здійснення державних фінансових інтервенцій для стабілізації цінової кон'юнктури. Досвід попередніх років доводить, що країна не здатна стратегічно використовувати переваги великих урожаїв та забезпечити ефективну логістику зерна на зовнішні ринки, внаслідок чого недоодержує мільярди валютної виручки від повноцінної участі у світовій зерновій торгівлі.

Список використаних джерел

1. Голомша Н.С. Конкурентоспроможність зернових на аграрному ринку / Н.С. Голомша // Економіка АПК. – 2009. – №12. – С. 83-88.
2. Губенко В.І. Конкурентоспроможність продукції АПК: стан та можливості в умовах глобалізації / В.І. Губенко // Вісн. Сумського нац. аграр. ун-ту. – Сер.: Економіка та менеджмент. – 2010. – Вип. 5.2. – С. 3-7.
3. Камінський І.В. Стан виробництва та кон'юнктура ринку зернових культур в Україні Електронний ресурс / І.В. Камінський. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/agroin/2010_46/KAMINSKIY.pdf
4. Кваша С.М. СОТ та пріоритети аграрної економічної науки / С.М. Кваша // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 8-12
5. Кименко О.Г. Оцінки ефективності державного регулювання експорту та експортних цін на ринку зернових та олійних культур в Україні / О.Г. Кименко, О.В. Артюшин // Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи. – К.: ІАЕ УААН, 2009. – С. 23-30.
6. Кузнецова І. Яка ж роль відведена Україні в світовому виробництві та експорті пшениці? / І. Кузнецова // Зерно і хліб. – 2008. – № 2. – С. 3-6
7. Статистична інформація. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.propozitsiya.com>.
8. Формування і розвиток ринку зерна в Україні / [Шпикуляк О. Г., Воскобійник Ю. П., Саблук Р. П., Овсянніков О. В.]. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 190 с.
9. Dan O'Brien Wheat. Market Outlook in September 2013. [Elektronik resource]. – Mode of access: <http://www.agmanager.info/marketing/outlook/newletters/Wheat.asp>
10. Prospects for Agricultural Markets and Income in the EU. [Elektronik resource]. – Mode of access : http://ec.europa.eu/agriculture/publi/caprep/prospects2010/fullrep_en.pdf
11. Reports and statistical data [Elektronik resource]. – Mode of access: <http://faostat.fao.org/desktopdefault.aspx?pageid=342&lang=en&country=230>
12. The US WTO Agricultural Proposal for Global Trade Reform [Elektronik resource]. – Mode of access: <http://www.usda.gov/>.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2013 р.

* * *